

Sygn.akt III AUa 679/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 grudnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący : SSA Dorota Elżbieta Zarzecka (spr.)

Sędziowie : SA Alicja Sołowińska

: SA Sławomir Bagiński

Protokolant : Edyta Katarzyna Radziwońska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 29 listopada 2018 r. w B.

sprawy z odwołania E. Z.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o emeryturę, wysokość emerytury i zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 9 sierpnia 2018 r. sygn. akt III U 150/18

I. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie,

II. zasądza od E. Z. na rzecz Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w B. 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję.

SSA Alicja Sołowińska SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Sławomir Bagiński

Sygn. akt III AUa 679/18

UZASADNIENIE

Decyzją z 20 lutego 2018 r. Nr (...) -2/25/GE Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, powołując się na art. 20 ust. 3 ustawy z 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2017 r., poz. 2336) oraz art. 138 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1383), ustalił i potrącił nadpłatę emerytury rolniczej dla E. Z. z powodu przeliczenia wypłaty emerytury rolniczej w związku z przyznaniem emerytury przez ZUS. Wskazał, że E. Z. nie przysługuje świadczenie od 10.12.2014 r., a ponieważ w okresie od 10.12.2014 r. do 31.01.2018 r. pobierała emeryturę, to jest zobowiązana do jej zwrotu w kwocie 30.705,24 zł za okres od 01.02.2015 r. do 31.01.2018 r.

W odwołaniu od tej decyzji E. Z., wskazywała, że po skończeniu szkoły podstawowej pomagała ojcu w gospodarstwie rolnym. Mając osiemnaście lat pomimo podjęcia zatrudnienia nadal pracowała w gospodarstwie. Nie wiedziała, że ojciec płacił za nią składki do kwietnia 1980 r. Po osiągnięciu 55 lat zgłosiła się do KRUS, gdzie powiedziano jej, żeby

po uzyskaniu 60 lat złożyła dokumenty do ZUS. W KRUS były dokumenty z ZUS, ale ich nie przeglądano. Nie wiedziała o zaistniałej sytuacji, dopiero jak otrzymała decyzję, to dowiedziała się, że musi zwracać pieniądze, które pobierała.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie. Wskazał, że E. Z. zataiła fakt podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu w związku z zatrudnieniem, pomimo pouczenia jej o obowiązku informowania organu rentowego o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo lub wysokość świadczeń. Składając, pod odpowiedzialnością karną wynikającą z art. 233 k.k., wniosek o emeryturę nie wykazała zatrudnienia od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. w (...) w Z.. Dlatego też organ rentowy uznał, iż świadczenie pobrane przez odwołującą się w okresie od 10.12.2014 r. do 31.01.2018 r. było świadczeniem nienależnym i stąd zasadne było zobowiązanie jej do zwrotu świadczenia w kwocie 30.705,24 zł.

Sąd Okręgowy w Łomży wyrokiem z 9 sierpnia 2018 r. zmienił zaskarżoną decyzję i stwierdził, że nie istnieje nadpłata oraz obowiązek zwrotu emerytury rolniczej E. Z. za okres od 10 grudnia 2014 r. do 31 stycznia 2018 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że E. Z. urodzona (...), 04.03.2014 r. wniosła o przyznanie jej prawa do emerytury z tytułu pracy w gospodarstwie rolnym. Wskazała, że w okresach od 30.01.1973 r. do 18.04.1980 r. pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców, od 19.04.1980 r. do 31.12.1982 r. i od 01.01.1983 r. do 09.10.1989 r. w gospodarstwie rolnym męża, od 10.10.1989 r. do 31.08.2000 r. w Szkole Podstawowej L. jako sprzątaczką a od 01.09.2000 r. w gospodarstwie rolnym męża. Decyzją z 11.03.2014 r. Nr (...) / (...) Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego odmówił E. Z. prawa do emerytury rolniczej, z uwagi na niespełnienie przez nią warunku określonego w art. 19 ust. 2 pkt 3 ustawy z 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, tj. nie zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej. Z dniem 10.12.2014 r. E. Z. zaprzestała prowadzenia działalności rolniczej. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego decyzją z 12.01.2015 r. znak: 25/GEW/02649390-2 przyznał jej prawo do emerytury rolniczej od 10.12.2014 r. Do ustalenia prawa do emerytury organ rentowy zaliczył okresy: od 20.01.1973 r. do 30.06.1977 r. - pracy w gospodarstwie rolnym rodziców; od 01.07.1977 r. do 31.12.1982 r. - pracy w gospodarstwie rolnym rodziców i własnym; od 01.01.1983 r. do 09.10.1989 r. - podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin; od 01.09.2000 r. do 09.12.2014 r. - podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. 15.11.2017 r. do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego P. Terenowej w Z. wpłynął od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w B. wniosek o udostępnienie danych ze zbioru danych osobowych dotyczących akt emerytalno-rentowych E. Z. celem ustalenia uprawnień do emerytury na podstawie ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W odpowiedzi, KRUS pismem z 24.11.2017 r. poinformował ZUS, iż E. Z. ma ustalone prawo do emerytury rolniczej, na podstawie okresów rolniczego ubezpieczenia społecznego, może pobierać emeryturę z ZUS i emeryturę z KRUS niezależnie od siebie oraz nie przysługuje prawo do zbiegu świadczeń. Następnie ZUS pismem z 18.12.2017 r. poinformował KRUS, iż decyzją z 18.12.2017 r. znak : ENP/15/001159658 E. Z. została przyznana emerytura od 01.10.2017 r., podając jednocześnie, że do prawa i wysokości świadczenia uwzględniono okresy: od 14.04.1976 do 14.06.1980 r. zatrudnienia w (...) w Z. oraz od 10.10.1989 r. do 31.08.2000 r. zatrudnienia w Szkole Podstawowej w L..

Uznając, że pojawiły się nowe okoliczności, które nie były znane przy wydawaniu poprzedniej decyzji o przyznaniu emerytury rolniczej, KRUS dokonał ponownej weryfikacji uprawnień E. Z. do emerytury rolniczej. Po wyłączeniu z okresów ubezpieczenia E. Z. okresu zatrudnienia od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. w (...) w Z. pokrywającego się z okresem pracy w gospodarstwie rolnym, organ rentowy ustalił nadpłatę świadczenia z powodu braku prawa w okresie do 10.12.2014 r. do 30.09.2017 r. (brak podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 30 lat), dokonał przeliczenia wysokości świadczenia w okresie od 01.10.2017 r. do 31.01.2018 r. i jednocześnie zażądał zwrotu nienależnie pobranej emerytury rolniczej za okres od 01.02.2015 r. do 31.01.2018 r. w kwocie 30.705,24 zł. W tym zakresie organ rentowy 20.02.2018 r. znak: DS.- (...) -2/25/GE wydał zaskarżoną decyzję o wstrzymaniu wypłaty i potrąceniu z emerytury. Odstąpił od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w kwocie 1.473,89 zł za okres od 10.12.2014 r. do 31.01.2015 r. ze względu na przedawnienie roszczeń.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2017 r., poz. 2336, t.j.), emerytura rolnicza przysługuje ubezpieczonemu, który spełnia łącznie następujące

warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny; wiek emerytalny kobiety wynosi 60 lat, a mężczyzny 65 lat; 2) podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 25 lat, z uwzględnieniem art. 20. W myśl art. 19 ust. 2 emerytura rolnicza przysługuje także ubezpieczonemu rolnikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek 55 lat, jeśli jest kobietą, albo 60 lat, jeśli jest mężczyzną; 2) podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 30 lat; 3) zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej. Przepis ust. 2 art. 19 ustawy stosuje się do rolnika, który do dnia 31 grudnia 2017 r. spełnił warunki, o których mowa w ust. 2 (zgodnie z ust. 2a tego artykułu). Ust. 1 art. 20 ustawy o u.s.r. stanowi, że do okresów ubezpieczenia wymaganych w/w przepisem zalicza się okresy: 1) podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin w latach 1983-1990; 2) prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym, po ukończeniu 16 roku życia, przed dniem 1 stycznia 1983 r.; 3) od których zależy prawo do emerytury zgodnie z przepisami emerytalnymi. Zgodnie z ust. 2 art. 20 w/w ustawy okresów, o których mowa w ust. 1, nie zalicza się do okresów ubezpieczenia, jeżeli zostały one zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie odrębnych przepisów. Zgodnie z ust. 3 przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. Zgodnie z art. 52 ust. 2 ustawy o u.s.r., zasady zwrotu nienależnie pobranych świadczeń oraz ustalania odsetek za opóźnienia w wypłacie świadczeń określają przepisy emerytalne oraz przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o świadczeniach pieniężnych w razie choroby i macierzyństwa. Natomiast kwestię zwrotu nienależnie pobranych świadczeń reguluje art. 138 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1383, t.j.). W myśl ust. 1 tego przepisu osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Ust. 2 zaś określa, iż za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się: 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania; 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Zdaniem Sądu Okręgowego odwołanie zasługiwało na uwzględnienie. E. Z. wyjaśniła, że w czasie kiedy starała się o rentę dysponowała dokumentami z ZUS i z KRUS. Po skończeniu szkoły podstawowej została w domu, ponieważ rodzice byli chorzy, matka miała małe dziecko. W wieku 18 lat zatrudniła się w (...) w Z. na stanowisku monterki. Mieszkała wówczas w domu w S. i stamtąd dojeżdżała do pracy autobusem zakładowym. Dojazd zajmował jej 20 minut. S. położone są 3 km od Z.. Pracowała od godz. 6:00 do 14:00 oraz od 14:00 do 22:00. W gospodarstwie było 8 krów, kilka świń, konie i drób. Wstawała o godz. 4:30, obrządkiem zajmowała się do godz. 5:20. Tak samo pomagała po pracy. Poila i dawała jeść krowom, cielakom, koniom, rano i wieczorem doila krowy. Obrządek po południu zajmował jej tyle samo czasu co rano. Pracowała przy pracach polowych, żniwach (co najmniej 2 tygodnie), przy wykopkach i zwózce ziemniaków (co najmniej 2 tygodnie). Oraniem, sianiem i bronowaniem zajmował się jej starszy brat L. urodzony w (...) r., który uczył się wówczas w szkole budowlanej w B. i przyjeżdżał na sobotę i niedzielę, dwa razy w miesiącu i na porę tych prac. Ojciec był po operacji i nie mógł robić ani dźwigać. Wnioskodawczyni miała ponadto dwóch młodszych braci: M. i R.. Gospodarstwo miało ponad 10 ha. Wyjaśniła też, że kwestionariusza do KRUS nie wypełniała osobiście. Wypełniała go pani z KRUS, ona tylko go podpisała. Okazała pracownicy wszystkie dokumenty, w tym też świadectwo pracy z (...). Pracownica powiedziała jej, żeby z tym dokumentem po skończeniu 60 lat zgłosiła się do ZUS.

Sąd Okręgowy na okoliczność pracy odwołującej w gospodarstwie rolnym rodziców w okresie od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. dopuścił dowód z zeznań świadków L. C. i B. C.. L. C., brat odwołującej się, zeznał, że w spornym okresie mieszkał w domu rodzinnym i pracował w (...) Oddział w Z. (od 1976 r. przez 20 lat). W gospodarstwie mieszkali wówczas rodzice, odwołująca się, świadek i dwóch młodszych braci: M. ur. (...) i R. ur. (...) Odwołująca pracowała w Państwowych Zakładach (...) w Z. oraz pomagała jednocześnie przy żniwach, wykopkach, pieleniu, pomagała przy obrządku i dojeniu 6 krów. Mama przeważnie zajmowała się domem i młodszym bratem, a nieraz pomagała przy obrządku i pieleniu. Praca odwołującej się w gospodarstwie nie była okazjonalna tylko stała. Wykonywała ją przed pracą i po pracy. Z domu rodzinnego wyprowadziła się w 1980 r., dopiero kiedy wyszła za mąż. Ojciec był schorowany. Świadek jako najstarszy z rodzeństwa wykonywał najcięższe prace. Gospodarstwo nie dawało dużych dochodów. Mieli konie, pług, brony. Orkę końmi wykonywał świadek i czasem ojciec. Zimą odwołująca się pracowała

przy obrządku około 4 godzin. Do Z. odległość wynosiła 2,5 km, dojeżdżało się autobusem lub szło pieszo. B. C., kuzynka odwołującej się, zeznała, że mieszkała od urodzenia w S., 200-300 metrów od odwołującej się. Do 1977 r. uczyła się w Liceum Ogólnokształcącym w Z., a potem studiowała w O.. Będąc na studiach często przyjeżdżała do domu. Przyjaźniła się z odwołującą, często się spotykały. Potwierdziła, że odwołująca się w czasie kiedy pracowała w Z. w Teletransmisji pracowała równolegle w gospodarstwie rodziców, przy zwierzętach i przy wszystkich pracach polowych (sadzenie ziemniaków, sianokosy, żniwa, wykopki, pielienie). W gospodarstwie były wtedy konie, krowy i trzoda chlewna. Widziała, jak odwołująca się dawała paszę zwierzętom, wypędzała krowy na pastwisko, doila krowy. Dojenie krów odbywało się dwa lub trzy razy dziennie. Odwołująca się doila krowy rano przed pracą i wieczorem po pracy. W tamtych czasach większość prac trzeba było wykonywać ręcznie i dzieci musiały pomagać rodzicom. Rodzice odwołującej się byli starszymi osobami, po 50-tce. Odwołująca się rano pomagała 1 godzinę, a po południu 4 godziny. Rodzice odwołującej się najstarszy brat też wykonywali prace w gospodarstwie.

Sąd Okręgowy uznał zeznania świadków i odwołującej się za szczere, wiarygodne i przekonujące i dlatego przyjął, iż w spornym okresie odwołująca się faktycznie pracowała w (...) w Z. i że niezależnie od tego zatrudnienia wykonywała również stałą pracę w gospodarstwie rolnym należącym do jej rodziców.

Sąd Okręgowy wskazał, że obowiązek opłacania składek na fundusz emerytalny rolników został wprowadzony z dniem 1 lipca 1977 r. przez art. 69 ustawy z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140) i istniał niezależnie od obowiązku podlegania ubezpieczeniu z innego tytułu. Taki stan prawny miał miejsce również pod rządami obowiązującej od 1 stycznia 1983 r. ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm., t.j.), która z mocy art. 1 ust. 2 obowiązkiem ubezpieczenia rolniczego objęła także domowników. Poczynając od daty wejścia w życie ustawy z 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 10, poz. 53) zniesiono (w wyniku nadania nowego brzmienia art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin) obowiązek podwójnego ubezpieczenia społecznego rolników dwuzawodowców, tj. osób będących rolnikami (domownikami) i jednocześnie zatrudnionych w wymiarze nie niższym niż połowa wymiaru czasu pracy obowiązującego w danym zawodzie albo objętych innymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym. Również na gruncie art. 16 ust. 3 obecnie obowiązującej ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników obowiązek rolniczego ubezpieczenia emerytalno-rentowego jest wyłączony, m. in. w stosunku do osób, które podlegają innemu ubezpieczeniu społecznemu. Wraz ze zniesieniem obowiązku podwójnego ubezpieczenia społecznego w systemie rolniczym i powszechnym zniesiono także prawo do świadczeń w zbiegu z tych systemów. Zatem dopiero reforma ubezpieczeń społecznych, dokonana w 1999 roku, zniosła podleganie podwójnemu ubezpieczeniu.

Zdaniem Sądu Okręgowego lata pracy odwołującej się w (...) w Z. oraz w gospodarstwie rolnym rodziców 1976-1980, przypadają w okresie, kiedy można było podlegać zarówno ubezpieczeniu powszechnemu w związku z zatrudnieniem w zakładzie pracy, jak i ubezpieczeniu w związku z pracą w gospodarstwie rolnym. Tym bardziej jeśli prace na gospodarstwie rolnym faktycznie wykonywało się w wymiarze przyjętym w orzecznictwie, czyli była to praca w wymiarze przekraczającym 4 godziny dziennie. Zgodnie z utrwalonym w orzecznictwie poglądem (wyrok SN z 28.05.1997r., sygn. akt II UKN 96/96, OSNAPiUS 23/1997 poz. 473; wyrok SN z 03.12.1999r., sygn. akt II UKN 235/90 OSNAPiUS 7/2001, poz. 236; wyrok SN z 03.07.2001r., sygn. akt II UKN 466/00, OSNPUSiSP 7/2003 poz. 186) przyjmuje się, że warunkiem uznania czynności za pracę w gospodarstwie rolnym jest wykonywanie tych czynności przez osobę spełniającą kryteria „domownika” z art. 6 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, tj. osobę bliską rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa lub w bliskim sąsiedztwie oraz stale pracuje w tym gospodarstwie oraz w wymiarze nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy (tj. przekraczającym 4 godziny dziennie). Wówczas taka praca, a nawet ewentualnie gotowość do wykonywania pracy w tym wymiarze, jest pracą zaliczaną do okresu ubezpieczenia i uzyskania prawa do świadczenia z ubezpieczenia społecznego rolników. Podstawę do zaliczenia takiego okresu daje przepis art. 20 ust. 1 pkt 2 ustawy o u.s.r., który mówi że do okresów ubezpieczenia wymaganych przepisem art. 19

zalicza się okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym, po ukończeniu 16. roku życia, przed dniem 1 stycznia 1983 r.

W ocenie Sądu Okręgowego E. Z. wykazała fakt pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w spornym okresie w wymiarze co najmniej 4 godzin dziennie. Dlatego też okres ten Sąd wliczył do stażu ubezpieczeniowego także w KRUS. Miał przy tym na uwadze powierzchnię gospodarstwa rolnego, jego strukturę, ilość hodowanych zwierząt i ilość osób w nim pracujących oraz, że w spornym okresie odwołująca się stale przebywała w gospodarstwie, łącząc pracę w gospodarstwie z pracą w (...) w Z., oddalonym o 3 km od gospodarstwa. Sąd wziął też pod uwagę, że ojciec odwołującej chorował i w związku z tym nie mógł wykonywać niektórych prac a jej bracia byli jeszcze dziećmi. Pomimo tego, że starszy brat wykonywał najcięższe prace w gospodarstwie, odwołująca się również wykonywała prace polowe, prace w siedlisku oraz przy karmieniu, pojeniu i obrządki zwierząt. Zatem, Sąd uznał, iż odwołująca się w okresie od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. podlegała ubezpieczeniu zarówno powszechnemu, jak też rolniczemu. W związku z tym świadczenie przysługiwało jej w okresie od 10.12.2014 r. do 31.01.2018 r. W momencie przyznania emerytury E. Z. spełniała wszystkie warunki określone w przepisie art. 19 ust. 2 ustawy o u.s.r. do nabycia prawa do tego świadczenia a w szczególności warunek 30 letniego stażu ubezpieczeniowego. W związku z tym wypłacone jej świadczenie nie było świadczeniem nienależnym, w rozumieniu art. 138 ust. 1 i 2 ustawy e.r.f.u.s. Dlatego też, Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję, na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., i stwierdził, że nie istnieje nadpłata oraz obowiązek zwrotu emerytury rolniczej przez E. Z. za okres od 10 grudnia 2014 r. do 31 stycznia 2018 r.

Apelację od tego wyroku złożył organ rentowy.

Zaskarżając wyrok w całości zarzucił mu obrazę przepisu art. 20 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 20 ust. 2 i 3 w zw. z art. 19 ust. 1 i 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w zw. z art. 138 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez błędną wykładnię lub zastosowanie prawa skutkujące błędnym przyjęciem, iż zgodne z prawem jest doliczenie do okresu ubezpieczenia rolników okresu od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. tj. zatrudnienia w (...) T. w Z. przy jednoczesnym ustaleniu, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych zaliczył do prawa i wysokości świadczeń emerytalno-rentowych powyższy okres ubezpieczenia przyznając odwołującej się prawo do emerytury z ubezpieczenia powszechnego.

Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie odwołania.

E. Z. wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie od organu rentowego na jej rzecz kosztów postępowania z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Poza sporem pozostawało że od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. E. Z. łączyła pracę zawodową w Państwowych Zakładach (...) w Z. z pracą w gospodarstwie rolnym rodziców w wymiarze co najmniej 4 godzin dziennie. Organ rentowy również tego nie kwestionował.

Spór dotyczył dwóch kwestii.

Po pierwsze, czy okres od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. – zaliczony E. Z. przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych przy przyznaniu prawa do emerytury, jako okres zatrudnienia w (...) w Z., może zostać zaliczony jednocześnie w poczet okresu ubezpieczenia, jako okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w charakterze domownika, w ramach przepisu art. 20 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 20 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przy przyznaniu jej emerytury rolniczej.

Po drugie, w przypadku odpowiedzi negatywnej na pierwsze pytanie, czy nie ujawnienie przez E. Z. przed KRUS, że w okresie od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. podlegała innemu ubezpieczeniu jako pracownik w (...) w Z. a nie

rolnik, skutkowało brakiem prawa do emerytury rolniczej od 10.12.2014 r. do 30.09.2017 r., zmniejszeniem wysokości wypłacanej emerytury rolniczej od 1.10.2017 r. do 31.01.2018 r., i tym samym obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranej emerytury za okres trzech lat wstecz, od 01.02.2015 r. do 31.01.2018 r. w kwocie 30.705,24 zł.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, dla prawidłowego rozstrzygnięcia pierwszej kwestii istotna jest treść art. 19 i 20 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 277).

Z przepisu art. 19 wynika, że emerytura rolnicza przysługuje ubezpieczonemu, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny; wiek emerytalny kobiety wynosi 60 lat, a mężczyzny 65 lat;
- 2) podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 25 lat, z uwzględnieniem art. 20.

Przepis art. 20 ust. 1 stanowi, że do okresów ubezpieczenia wymaganych zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 pkt 2 zalicza się okresy:

- 1) podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin w latach 1983-1990;
- 2) prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym, po ukończeniu 16 roku życia, przed dniem 1 stycznia 1983 r.;
- 3) od których zależy prawo do emerytury zgodnie z przepisami emerytalnymi.

Okresów, o których mowa w ust. 1, nie zalicza się do okresów ubezpieczenia, jeżeli zostały zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie odrębnych przepisów (ust. 2).

Przepisu ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. (ust. 3).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w charakterze domownika od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. nie może być zaliczony do okresu ubezpieczenia, niezbędnego do przyznania E. Z. emerytury rolniczej, ponieważ do okresów ubezpieczenia rolniczego nie zalicza się tych okresów, które zostały zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty, na podstawie odrębnych przepisów (czyli ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Stanowią o tym jednoznacznie art. 20 ust. 1 pkt w zw. z art. 20 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Inaczej mówiąc okres od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. nie może być zaliczony podwójnie, raz jako okres ubezpieczenia społecznego rolników a drugi raz jako okres zatrudnienia. Wnioskodawczyni zatem w spornym okresie nie spełniała warunków ustawowej definicji domownika rolnika w świetle art. 2 pkt 2 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, bowiem praca w gospodarstwie rolnym rodziców nie stanowiła dla niej głównego źródła utrzymania. Ponadto podlegała wówczas obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, na podstawie innych przepisów.

Podobny pogląd prezentuje orzecznictwo sądowe. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z 8 maja 2007 r. sygn. akt II UK 164/2006 LexPolonica nr 1383255, OSNP 2008/11-12 poz. 172), dokonanie przez ubezpieczonego wyboru co do zaliczenia wskazanego okresu do okresu ubezpieczenia, od którego zależy prawo do emerytury w określonym systemie (pracowniczym lub rolniczym), uniemożliwia późniejsze zaliczenie tego samego okresu w innym systemie (art. 20 ust. 2 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników i art. 10 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 16 lutego 2017 r. sygn. akt II UK 737/15 OSNP 2018/4/51 wskazał, że w judykaturze Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że art. 10 ust. 3 ustawy emerytalnej nie wyłącza możliwości uwzględnienia w stażu składkowym okresów pracy rolniczej, które nie zostały zaliczone do nabycia prawa do emerytury lub renty rolniczej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 listopada 2009 r., I UK 168/2009, LexPolonica nr 237720; z 5 czerwca 2013 r., III UK 78/12, LEX nr 1555708). Jednocześnie dokonanie przez ubezpieczonego wyboru co do zaliczenia wskazanego okresu do okresu ubezpieczenia, od którego

zależy prawo do emerytury w określonym systemie (pracowniczym lub rolniczym), uniemożliwia późniejsze zaliczenie tego samego okresu w innym systemie (art. 20 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i art. 10 ust. 3 ustawy emerytalnej). Podkreśla się też, że zgodnie z gramatyczną (logiczno-językową) wykładnią, art. 10 ust. 3 ustawy emerytalnej nie pozwala na uwzględnienie jedynie tych okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty, a więc okresów kształtujących prawo, a nie tych, które mają wpływ na wysokość już ustalonego świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 2007 r., II UK 164/06, OSNP 2008 nr 11-12, poz. 172).

Sąd Apelacyjny w Krakowie w uzasadnieniu wyroku z 31 lipca 2013 r. sygn. akt III AUa 1513/12 LEX nr 1362702 stwierdził, że okoliczność pozostawania w tym samym czasie w stosunku pracy i podlegania z tego tytułu ubezpieczeniu społecznemu wyłącza możliwość zaliczenia równoległego okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców do rolniczego stażu ubezpieczeniowego.

Podobnie wskazał Sąd Apelacyjny w Białymstoku w uzasadnieniu wyroku z 18 września 2013 r. sygn. akt III AUa 290/13 LEX nr 1378575, że w prawie ubezpieczeń społecznych obowiązuje zasada jednego świadczenia. Okres pracy w gospodarstwie rolnym przypadający w okresie zatrudnienia, zaliczonym do emerytury przyznanej w systemie powszechnym, nie może być jednocześnie zaliczony do stażu na potrzeby emerytury rolniczej. Zasadą jest jednokrotne zaliczenie każdego z okresów ubezpieczenia. Kwestia konkurencyjności obu systemów ubezpieczeniowych wyklucza możliwość zaliczenia tego samego okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku w uzasadnieniu wyroku z 9 października 2018 r. sygn. akt III AUa 567/18 w sprawie o podobnym stanie faktycznym również wskazał, że uwzględnienie przez ZUS do ustalenia prawa do emerytury okresu składkowego w latach 1972-1974 wyklucza z mocy art. 20 ust. 2 i 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników uwzględnienie do emerytury rolniczej tego okresu jako pracy w gospodarstwie rolnym rodziców po 16 roku życia, bowiem nie jest możliwe zaliczenie tego samego okresu jako składkowego do emerytury należnej z ZUS i jednocześnie do emerytury rolniczej jako okres pracy w gospodarstwie po 16 roku życia. W ocenie Sądu Apelacyjnego nie zmienia tego fakt, iż wnioskodawczyni rzeczywiście pracowała w gospodarstwie rolnym. W omawianym okresie pozostawała ona domownikiem w gospodarstwie rolnym rodziców wykonując w nim prace rolnicze ale jednocześnie pozostawała w stosunku pracy i podlegała z tego tytułu ubezpieczeniu społecznemu. Z prawnego punktu widzenia w tym czasie domownik nie podlegał ubezpieczeniu rolniczemu podobnie jak osoba prowadząca gospodarstwo rolne z braku regulacji prawnych. Podleganie ubezpieczeniu rolniczemu domowników wprowadziła dopiero ustawa z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Ta ustawa wprowadziła definicję domownika (art. 2 pkt 2) stanowiąc, że jest to członek rodziny rolnika i inna osoba pracująca w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie stanowi główne źródło utrzymania. Warunki te musi także spełniać osoba, która chce doliczyć do ubezpieczenia rolniczego okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców jako domownik przed wejściem w życie tej ustawy. Zatem okoliczność pozostawania w tym czasie w stosunku pracy i podlegania z tego tytułu ubezpieczeniu społecznemu wyłącza możliwość zaliczenia równoległego okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców do rolniczego stażu ubezpieczeniowego. Należy przy tym zaznaczyć, że także obecnie obowiązująca ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników na podstawie art. 16 ust. 3 wyłącza ubezpieczenie rolnicze w przypadku podlegania innemu ubezpieczeniu.

Sąd Apelacyjny w rozpoznawanej sprawie wyżej zaprezentowane stanowisko podziela. A zatem, zdaniem Sądu Apelacyjnego, skoro E. Z. wykonywała zatrudnienie w (...) w Z. od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r., to do stażu ubezpieczeniowego, niezbędnego do przyznania emerytury rolniczej, wyłącznie ten okres powinien być zostać zaliczony przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (...).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego wnioskodawczyni świadomie zataiła fakt podlegania ubezpieczeniu z tytułu wykonywania zatrudnienia przed rolniczym organem rentowym składając wnioski o emeryturę.

Zgodnie z art. 138 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1383, t.j.), który znajduje zastosowanie w niniejszej sprawie, na podstawie postanowień zawartych

w art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. W myśl ust. 2 art. 138 nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, w rozpoznawanej sprawie znajduje zastosowanie ma art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy, według którego za nienależnie pobrane świadczenie uważa się świadczenie przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenie. E. Z. została bowiem przyznana emerytura rolnicza w wyniku świadomego wprowadzenia rolniczego organu rentowego w błąd poprzez niepodanie, że w spornym okresie wykonywała zatrudnienie w charakterze pracownika.

Pierwszy wniosek o emeryturę złożyła do KRUS 4 marca 2014 r. W treści kwestionariusza dotyczącego okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników oraz okresów podlegających zaliczeniu do tego ubezpieczenia zostało zawarte pouczenie, że należy podać kolejno okresy nauki, pracy w gospodarstwie rolnym, okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz udokumentowane okresy: służby wojskowej, podlegania ubezpieczeniu z innego tytułu, pracy przymusowej po 1.09.1939 r. itp. (k. 2 akt emerytalnych KRUS). Twierdzenia wnioskodawczynie (k. 510dw.), że okazywała wówczas pracownikowi KRUS legitymację ubezpieczeniową potwierdzającą okres zatrudnienia w (...) T. od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. są niewiarygodne, bowiem mało prawdopodobnym jest aby pracownica KRUS pominęła ten okres w kwestionariuszu a pozostałe okresy, potwierdzone i niepotwierdzone stosowną dokumentacją, jak np. praca wnioskodawczynie w gospodarstwie rodziców od 20.01.1973 r. do 18.04.1980 r., wpisała do kwestionariusza. Należy podkreślić, że E. Z. własnoręcznie podpisała kwestionariusz składając tym samym pod odpowiedzialnością karną oświadczenie, że podała wszystkie okresy jakiegokolwiek pracy oraz ubezpieczenia. Zatem należy przyjąć, że składając pierwszy wniosek o emeryturę 4 marca 2014 r. z własnej winy nie wykazała zatrudnienia od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. W kwestionariuszu dotyczącym okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników oraz okresów podlegających zaliczeniu do tego ubezpieczenia podała jedynie, jako okres podlegania ubezpieczeniu z innego tytułu, okres zatrudnienia Szkole Podstawowej w L. od 10.10.1989 r. do 31.08.2000 r. Składając kolejny wniosek o emeryturę rolniczą – 11 grudnia 2014 r. również nie wskazała okresu zatrudnienia w (...) T. od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. (k. 23 akt KRUS).

Dopiero składając do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wniosek o ustalenie kapitału początkowego 23 lutego 2017 r. wykazała okres pracy w (...) T. od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. i na potwierdzenie tego zatrudnienia złożyła zaświadczenie od następcy prawnego pracodawcy z 3 grudnia 2015 r. (dowód: akta ZUS). Przy wniosku o ustalenie kapitału początkowego znajduje się informacja dotycząca okresów składkowych i nieskładkowych. Zostało w niej zawarte pouczenie jakie okresy składkowe, nieskładkowe i uzupełniające zalicza się do prawa do świadczeń emerytalno-rentowych. W informacji dołączonej do wniosku o emeryturę (akta ZUS) również znajduje się pouczenie o konieczności podania wszystkich okresów mających wpływ na staż emerytalny. Na stronie 1 informacji została zamieszczona następująca wskazówka „jeżeli wnioskowałeś wcześniej o inne świadczenie lub o ustalenie kapitału początkowego i przedłożyłeś dowody potwierdzające przebyte przez ciebie okresy - wówczas w formularzu ERP-6 w polu Wymień dołączone dowody przy takim okresie wpisz, że dowody już przedłożyłeś ubiegając się o inne świadczenie/ustalenie kapitału początkowego”. W informacji o okresach składkowych i nieskładkowych również zostało zawarte pouczenie, że „należy podać kolejno – od ukończenia 15 lat życia – okresy składkowe, np.: okres ubezpieczenia – zatrudnienia, prowadzenia pozarolniczej działalności, czynnej służby wojskowej oraz okresy nieskładkowe, np. okres nauki w szkole wyższej, okres opieki nad małym dzieckiem. Jeżeli występują, należy wpisać także okresy ubezpieczenia społecznego rolników, okresy pracy w gospodarstwie rolnym lub prowadzenia tego gospodarstwa (...)”. Pomimo takich instrukcji E. Z. nie poinformowała ZUS o okresie pracy w gospodarstwie

rolnym rodziców od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r. Dopiero przeprowadzone przez ZUS z urzędu postępowanie wyjaśniające w związku z jej wnioskiem o emeryturę w styczniu 2015 r. (informacja z KRUS) ujawniło rzeczywisty przebieg ubezpieczenia E. Z.. Decyzją z 18 grudnia 2017 r. ZUS przyznał E. Z. prawo do emerytury od 1 października 2017 r. Do ustalenia tego prawa zaliczył okres zatrudnienia w (...) T. od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r.

Powyższe okoliczności wskazują, że E. Z. - wbrew zawartym w apelacji twierdzeniom - była prawidłowo pouczana przez organy emerytalno-rentowe KRUS i ZUS o konieczności podawania wszystkich okresów mających wpływ na jej staż emerytalny. Pouczenia zawarte w formularzach które wypełniała, bądź podpisywała były należyte i wyczerpujące. Zostały opracowane w sposób zrozumiały dla przeciętnego świadczeniobiorcy. Zresztą - jak sama twierdziła - okazywała pracownikowi KRUS legitymację ubezpieczeniową, w której znajdował się wpis o zatrudnieniu w (...) T. od 14.04.1976 r. do 14.06.1980 r., co oznacza, że treść pouczeń była dla niej zrozumiała. Wpis w legitymacji ubezpieczeniowej, przy braku świadectwa pracy, stanowił równorzędny dowód potwierdzający, że wnioskodawczyni w ww. okresie wykonywała zatrudnienie i że podlegała z tego tytułu ubezpieczeniu. Wnioskodawczyni w postępowaniu sądowym nie wykazała, że z winy pracownika KRUS dowód ten nie został uwzględniony, przy obliczaniu stażu emerytalnego. Jej twierdzenia, że pracownikowi KRUS okazywała legitymację ubezpieczeniową z wpisem dotyczącym zatrudnienia w (...) T. były gołosłowne i jako takie nie zasługiwały na uwzględnienie. Zatem należy przyjąć, że nie miała podstaw by sądzić, że sporny okres powinien zostać uwzględniony podwójnie, zarówno jako okres pracy w charakterze domownika rolnika, na potrzeby emerytury rolniczej i jednocześnie jako okres zatrudnienia do emerytury z ZUS.

Podkreślenia ponadto wymaga, iż zatajenie zatrudnienia w (...) T. na zobowiązanie KRUS do podania kolejnych okresów nauki, pracy w gospodarstwie rolnym, okresów prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz podlegania ubezpieczeniu z innego tytułu, spowodowało, że od 10 grudnia 2014 r. pobierała emeryturę rolniczą niesłusznie, bez podstawy prawnej, uzyskując z tego tytułu nienależną korzyść. Trzeba też zaakcentować, że zawarcie pouczenia w kwestionariuszu dotyczącego przebiegu ubezpieczenia rodzi domniemanie, że wnioskodawczyni zapoznała się z jego treścią i że znana była jej konieczność podania następujących po sobie kolejno okresów pracy w gospodarstwie rolnym i zatrudnienia poza gospodarstwem. E. Z. składając wniosek o emeryturę oświadczyła, iż jest świadoma odpowiedzialności karnej jaka jej grozi za składanie fałszywych zeznań oraz, że dane podane przez nią we wniosku są zgodne z prawdą, co potwierdziła własnoręcznym podpisem. Nadmienić też należy, że wnioskodawczyni nie może skutecznie tłumaczyć się tym, że pouczenia nie czytała, bowiem taka okoliczność nie usprawiedliwia faktu, że nie podała zatrudnienia w (...) T.. Na marginesie zauważyć należy, że do podania prawdziwych danych we wniosku o emeryturę nie jest potrzebne żadne pouczenie.

R., w ocenie Sądu Apelacyjnego, wypełnienie dyspozycji art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest uzależnione od świadomego wprowadzenia przez ubezpieczonego organu rentowego w błąd, co do okoliczności mających znaczenie dla przyznania świadczenia. W niniejszej sprawie została wypełniona dyspozycja art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy, a co za tym idzie emerytura rolnicza pobrana przez E. Z. w okresie od 10 grudnia 2014 r. do 31 stycznia 2018 r. była świadczeniem nienależnym i podlegała zwrotowi za okres od 1 lutego 2015 r. do 31 stycznia 2018 r.

Dlatego też Sąd Apelacyjny uznał, że organ rentowy prawidłowo ustalił nadpłatę świadczenia z powodu braku do niego prawa w okresie do 10.12.2014 r. do 30.09.2017 r. (brak podlegania ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 30 lat), dokonał przeliczenia wysokości świadczenia w okresie od 01.10.2017 r. do 31.01.2018 r. i jednocześnie zażądał zwrotu nienależnie pobranej emerytury rolniczej za okres od 01.02.2015 r. do 31.01.2018 r. w kwocie 30.705,24 zł. Prawidłowo odstąpił od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w wysokości 1.473,89 zł za okres od 10.12.2014 r. do 31.01.2015 r., ze względu na treść art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Mając na względzie przytoczone wyżej okoliczności, Sąd Apelacyjny, apelację organu rentowego w całości podzielił. Dlatego też, na mocy art. 386 § 1 k.p.c., zmienił zaskarżony wyrok poprzez oddalenie odwołania (art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.).

Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz art. 108 § 1 k.p.c., kierując się zasadą odpowiedzialności za wynik postępowania w drugiej instancji - zasądził od E. Z. na rzecz KRUS 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Wysokość tej kwoty została ustalona na podstawie § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1408 z późn. zm.).